

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ**

ΣΥΝΕΔΡΙΟ

**Η ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΚΑΙ
ΟΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ**

Ιωάννινα, 17 - 20 Μαΐου 2007

**Επιμέλεια
Γεώργιος Δ. Καψάλης
Απόστολος Ν. Κατσίκης**

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ**Πρόεδρος**

Καψάλης Γεώργιος, Καθηγητής,
Κοσμήτορας Σχολής Επιστημών Αγωγής

Μέλη

Κατσίκης Απόστολος, Καθηγητής
Παπαϊωάννου Απόστολος, Καθηγητής
Εμβαλωτής Αναστάσιος, Επίκ. Καθηγητής
Μισαηλίδη Πλουσία, Επίκ. Καθηγήτρια
Νικολάου Γεώργιος, Επίκ. Καθηγητής
Παπαδοπούλου Σμαράγδα, Επίκ. Καθηγήτρια
Παππάς Χρήστος, Επίκ. Καθηγητής
Σούλης Σπυρίδων, Επίκ. Καθηγητής
Γιώτσα Άρτεμη, Λέκτορας
Πλακίτση Αικατερίνη, Λέκτορας
Παπαντωνίου Γεωργία, Λέκτορας
Ράπτης Δημήτριος, Λέκτορας
Σακελλαρίου Μαρία, Λέκτορας
Παπαχρήστος Νικηφόρος, Υποψ. Διδάκτορας

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ**Πρόεδρος**

Δήμου Γεώργιος, Καθηγητής,
πρ. Πρύτανης

Αντιπρόεδρος

Κωνσταντίνου Χαράλαμπος, Καθηγητής,
Πρόεδρος Π.Τ.Δ.Ε.

Αντιπρόεδρος

Πανταζής Σπυρίδων, Καθηγητής,
Πρόεδρος Π.Τ.Ν.

Μέλη

Βούρη Σοφία, Καθηγήτρια
Καραφύλλης Γρηγόρης, Καθηγητής
Καρπόζηλου Μάρθα, Καθηγήτρια
Κατσίκης Απόστολος, Καθηγητής
Καψάλης Γεώργιος, Καθηγητής
Μικρόπουλος Αναστάσιος, Καθηγητής
Μπρούζος Ανδρέας, Καθηγητής
Παπαϊωάννου Απόστολος, Καθηγητής
Καλδρυμίδου Μαρία, Αναπλ. Καθηγήτρια
Κολέζα Ευγενία, Αναπλ. Καθηγήτρια
Κώτσης Κωνσταντίνος, Αναπλ. Καθηγητής
Παγγέ Πολυξένη, Αναπλ. Καθηγήτρια
Εμβαλωτής Αναστάσιος, Επίκ. Καθηγητής
Λαΐνας Αθανάσιος, Επίκ. Καθηγητής
Μισαηλίδη Πλουσία, Επίκ. Καθηγήτρια
Νικολάου Γεώργιος, Επίκ. Καθηγητής
Παπαδοπούλου Σμαράγδα, Επίκ. Καθηγήτρια
Πουρνάρη Μαρία, Επίκ. Καθηγήτρια
Ράτσικας Δημήτριος, Επίκ. Καθηγητής
Σούλης Σπυρίδων, Επίκ. Καθηγητής

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Ζάρρα-Φλούδα Μαρία, Οικονομολόγος, Εκπ/κός-Μετ. Φοιτήτρια
Ζήκου Ελένη, Εκπαιδευτικός-Μεταπτ. Διπλ.-Υποψ. διδάκτορας
Μελά Άννα, Ε.Τ.Ε.Π.

Ιστορία των Μαθηματικών και Εκπαίδευση των Εκπαιδευτικών	445
Νικολαντωνάκης Κωνστ., <i>Λέκτορας</i> , Π.Τ.Δ.Ε., Παν. Δυτ. Μακεδονίας	
Η διδασκαλία της Φυσικής για τους φοιτητές στα Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης	453
Κώτσης Κωνστ., <i>Αναπλ. Καθηγητής</i> , Π.Τ.Δ.Ε., Παν. Ιωαννίνων Στύλος Γ., <i>Υποψ. Διδάκτ.</i> Π.Τ.Δ.Ε., Παν. Ιωαννίνων	
Διερεύνηση αξιοποίησης των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη – Η περίπτωση των δασκάλων του Ν. Αχαΐας	463
Αλεξόπουλος Χαράλ., <i>Δάσκαλος</i> , Μεταπτ. Δίπλ., <i>Υποψ. Διδάκτ.</i> Μπαρής Θ., <i>Δάσκαλος</i> , Μεταπτ. Δίπλ., <i>Υποψ. Διδάκτ.</i>	
Οι επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στις Τεχνολογίες Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ)	472
Καλογιαννάκης Μιχ., <i>Ερευνητής</i> , Παν. Paris 5 - Rene Descartes Παπαδάκης Στ., <i>Εκπαιδευτικός</i>	
ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ – ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ	
Σχεδιασμός Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών – Νέες Τάξεις	482
Γερογιάννης Κων., <i>Δρ Κοινωνιολογίας</i> , Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Μπούρας Αντ., <i>Δρ Διδακτικής</i> , Παν. Πελοποννήσου	
Αυτονόμηση του εκπαιδευτικού από το επίσημο Αναλυτικό Πρόγραμμα και δημιουργία νέων πρότυπων ευέλικτων προγραμμάτων (Παρέμβαση στο μάθημα των Θρησκευτικών)	490
Κόπτης Αλ., <i>Δάσκαλος</i> , <i>Δρ Θεολογίας</i>	
Λαϊκός πολιτισμός, Αναλυτικά Προγράμματα και Σχολικά βιβλία στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Αναγκασιότητες και προοπτικές	496
Ράπτης Δημ., <i>Λέκτορας</i> , Π.Τ.Ν., Παν. Ιωαννίνων	
Οι προοπτικές και τα όρια των διαδικασιών συμμετοχικής διαμόρφωσης ενός ενιαίου πλαισίου εκπαίδευσης για τον «ψηφιακό γραμματισμό»	504
Ντρενογιάννη Ελ., <i>Επικ. Καθηγήτρια</i> , Π.Τ.Δ.Ε., Α.Π.Θ. Stergioulas L., <i>Senior Lecturer</i> , Department of Information Systems and Computing, Brunel University, UK Kamtsiou V., <i>R&D Area Manager</i> , Division of Applied Technologies, NCSR Demokritos, Greece Koskinen T., <i>Senior Advisor</i> , Lifelong Learning Institute Dipoli, Helsinki University of Technology, Finland	
Τα τρία Αναλυτικά Προγράμματα του μαθήματος της Αγγλικής Γλώσσας στο Δημοτικό Σχολείο: Διαφορές και Ομοιότητες	514
Ντίνας Κων., <i>Αναπλ. Καθηγητής</i> , Π.Τ.Ν., Παν. Δυτ. Μακεδονίας Τελλίδου Θ., <i>Εκπαιδευτικός-Υποψ. Διδάκτ.</i> , Παν. Δυτ. Μακεδονίας	
Διαθεματική προσέγγιση: ο νέος αναβαθμισμένος ρόλος του παιδαγωγού και η διαμόρφωση της παιδαγωγικής σχέσης στο σύγχρονο νηπιαγωγείο	523
Βάρδα Αλ., <i>Υποψ. Διδάκτ.</i> Π.Τ.Π.Ε., Παν. Θεσσαλίας Μιχαλοπούλου Αικ., <i>Επικ. Καθηγήτρια</i> , Π.Τ.Π.Ε., Παν. Θεσσαλίας	
Νέα εγχειρίδια του Γλωσσικού Μαθήματος στο Δημοτικό Σχολείο: κριτική προσέγγιση	528

Μιχάλης Αθαν., *Λέκτορας*, Παν. Αιγαίου

- Βασικό λεξιλόγιο των Βιβλίων της Γλώσσας των τριών πρώτων τάξεων του Δημοτικού** 537
 Κουρμπέτης Βασ., *Σύμβουλος Ειδικής Αγωγής*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
 Οικονόμου Ανδρ. Ελ., *Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
 Ζωγράφου Ελ., *Καθηγήτρια Αγγλικών*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
 Σίμψα Θεοδ., *Καθηγήτρια Αγγλικών*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
 Σαρρής Νικ., *Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
- Οι μεθοδολογικές κατευθύνσεις του νέου Αναλυτικού Προγράμματος και οι προσεγγίσεις που υιοθετούνται στα νέα βιβλία για το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας του δημοτικού σχολείου** 545
 Φτερνιάτη Άννα, *Λέκτορας*, Π.Τ.Δ.Ε., Παν. Πατρών
- Παραγωγή γραπτού λόγου: σύγκριση τριών διδακτικών προσεγγίσεων παροχής λεκτικών και οπτικών διαδικαστικών διευκολύνσεων** 554
 Σπαντιδάκης Ιωάν., *Επικ. Καθηγητής*, Π.Τ.Δ.Ε., Παν. Κρήτης
 Κυριαζή Ουρ., *Σχολικός Σύμβουλος ΠΕ*
- Γραπτός λόγος, γνωστικό φορτίο και σχεδιασμός μαθησιακών περιβαλλόντων** 563
 Σπαντιδάκης Ιωάν., *Επικ. Καθηγητής*, Π.Τ.Δ.Ε., Παν. Κρήτης
 Βάμβουκας Μιχ., *Καθηγητής*, Π.Τ.Δ.Ε., Παν. Κρήτης
- Η Γραπτή Έκφραση στα Σχολικά Εγχειρίδια για το Γλωσσικό Μάθημα: Μια Συγκριτική Μελέτη** 571
 Σελιμά Νεκτ., *Δασκάλα-Μεταπτ. Δίπλ.* Παν. Πατρών
- «Το Λεξικό μας» για τις τάξεις Δ', Ε', ΣΤ' του Δημοτικού Σχολείου** 580
 Καμάλης Γ.Δ., *Καθηγητής*, Π.Τ.Δ.Ε., Παν. Ιωαννίνων
- Η διδασκαλία των κειμενικών ειδών στα νέα βιβλία γλωσσικής διδασκαλίας στο Δημοτικό Σχολείο (Γ', Ε' και ΣΤ' τάξεις)** 588
 Ντίνας Κων. Δ., *Αναπλ. Καθηγητής*, Π.Τ.Ν., Παν. Δυτ. Μακεδονίας
 Ξανθόπουλος Αναστ., *Δάσκαλος-Υποψ. Διδάκτ.* Π.Τ.Ν., Παν. Δυτ. Μακεδονίας
- Οι ασκήσεις στα νέα βιβλία Γλώσσας Ε' και Στ' Δημοτικού** 596
 Ντίνας Κων. Δ., *Αναπλ. Καθηγητής*, Π.Τ.Ν., Παν. Δυτ. Μακεδονίας
 Βακάλη Άννα, *Φιλολόγος-Υποψ. Διδάκτ.* Π.Τ.Ν., Παν. Δυτ. Μακεδονίας
- Ιδεολογικά μηνύματα στο λόγο και την εικόνα των σχολικών εγχειριδίων: μια πρόταση ανάλυσης** 605
 Παγκουρέλια Ευγ., *Φιλολόγος-Μεταπτ. Δίπλ.*
 Παπαδοπούλου Μ., *Επικ. Καθηγήτρια*, Π.Τ.Π.Ε., Παν. Θεσσαλίας
- Η Δημιουργική Διδακτική Προσέγγιση της Γλώσσας για Ευφυή-Χαρισματικά Παιδιά: Ειδικές Περιπτώσεις της Γενικής Αγωγής** 614
 Παπαδοπούλου Σμαρ., *Επικ. Καθηγήτρια*, Π.Τ.Δ.Ε., Παν. Ιωαννίνων
- Σχολική διδασκαλία γραμματικοσυντακτικών φαινομένων Σχετικά με το υποκείμενο της άκλιτης μετοχής** 621
 Νάκας Θαν., *Καθηγητής*, Π.Τ.Δ.Ε., Παν. Αθηνών
- Πυγολαμπίδες φωτίζουν τη Νύχτα: τα haiku στο σύγχρονο σχολείο -εκπαιδευτικές προκλήσεις και διδακτικές δυνατότητες** 630
 Καλογήρου Τζ., *Αναπλ. Καθηγήτρια*, Π.Τ.Δ.Ε., Παν. Αθηνών

- Ιορδανίδου Α., Μάντζαρη Έλ., «Προτάσεις σχεδιασμού Παιδαγωγικών Λεξικών», *6^ο Διεθνές Συνέδριο Γλωσσολογίας*, *www.philology.uoc.gr/conferences/6thICGL*, (1-12), Ρέθυμνο 2003.
- Καραγιάννης Γ., Κατσογιάννου Μ., «Ένα σύγχρονο πολύγλωσσο Λεξικό πολυμέσων για παιδιά», *Πρακτικά Διεθνούς Ημερίδας «Η Λεξικογραφία της Αρχαίας, Μεσαιωνικής και Νέας Ελληνικής Γραμματείας»*, (111-120), Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη 2003.
- Μάντζαρη Έλ., «Σύγχρονες Λεξικογραφικές προσεγγίσεις και μονόγλωσσα Λεξικά», *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα, Πρακτικά 23^{ης} Συνάντησης Εργασίας Τομέα Γλωσσολογίας ΑΠΘ*, (481-492), εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2002.
- Μπαμπινιώτης Γ., «Το Λεξικό στη διδασκαλία της γλώσσας», *εφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ, Κυριακή 4 Ιουλίου 200, Α 54*.
- Χαραλαμπίκης Χρ., «Κριτήρια επιλογής σε ένα χρηστικό Λεξικό», *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα, Πρακτικά 10^{ης} Συνάντησης Εργασίας Τομέα Γλωσσολογίας ΑΠΘ*, (439-460), εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1990.

Η διδασκαλία των κειμενικών ειδών στα νέα βιβλία γλωσσικής διδασκαλίας στο Δημοτικό Σχολείο (Γ', Ε' και ΣΤ' τάξεις)

Ντίνας Κων. Δ., *Αναπλ. Καθηγητής*, Π.Τ.Ν., Παν. Δυτ. Μακεδονίας
Ξανθόπουλος Αναστ., *Δάσκαλος-Υπομ. Διδάκτ.* Π.Τ.Ν., Παν. Δυτ. Μακεδονίας

Περίληψη

Με τη συγγραφή των νέων βιβλίων γλωσσικής διδασκαλίας στο Δημοτικό Σχολείο, τα οποία κυκλοφόρησαν για πρώτη φορά το τρέχον σχολικό έτος, θεωρητικά τουλάχιστον, «μεταφράστηκε» σε διδακτέα ύλη το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΑΠΣ) της Ελληνικής Γλώσσας. Τονίζουμε το *θεωρητικά*, τόσο για να θυμίσουμε ότι τα διδακτικά εγχειρίδια στη χώρα μας πρέπει να γράφονται σύμφωνα με τις προδιαγραφές του εκάστοτε νομοθέτη, όσο και -κυρίως- για να επισημάνουμε το γεγονός ότι είναι ερευνητέο εάν και κατά πόσο ήταν επιτυχημένη αυτή η «μετάφραση». Η αναγκαιότητα μιας τέτοιας έρευνας τεκμαίρεται εξάλλου αφενός από τα ευρήματα ερευνών που έγιναν στα παλιά εγχειρίδια γλωσσικής διδασκαλίας και απέδειξαν ότι μόνο αυτονόητη δεν είναι η συμμόρφωση των βιβλίων προς τα εκάστοτε αναλυτικά προγράμματα, που υποτίθεται ότι υλοποιούν, και αφετέρου από τις αντιφατικές απόψεις που έχουν διατυπωθεί μέχρι σήμερα για την ποιότητα και τα χαρακτηριστικά των νέων βιβλίων. Στην έρευνά μας εστιάζουμε στον κειμενοκεντρικό χαρακτήρα των νέων βιβλίων για τις τάξεις Γ', Ε' και ΣΤ' (της Δ' τάξης δεν κυκλοφόρησαν ακόμη), καθώς οι τάξεις αυτές έχουν σχεδόν ταυτόσημους στόχους. Διερευνούμε, δηλαδή, εάν και κατά πόσο «η γλωσσική διδασκαλία [όπως υλοποιείται μέσω των νέων εγχειριδίων] αντιμετωπίζει την ανάγκη του μαθητή να χειρίζεται διάφορα είδη λόγου είτε ως κείμενα προς επεξεργασία είτε ως κείμενα που καλείται ή επιθυμεί να συνθέσει ο ίδιος». Ειδικότερα, καταγράψαμε ποια και πόσα είδη λόγου και τύποι κειμένων περιλαμβάνονται στα νέα εγχειρίδια, ώστε να διαπιστώσουμε αν αυτά καλύπτουν επαρκώς «το φάσμα των συνηθέστερων ειδών λόγου, δηλαδή του “αναφορικού” (αφήγηση, περιγραφή, ανακοίνωση, κ.τ.ό.) και του “κατευθυντικού” (πρόσκληση, ερώτηση, παράκληση, οδηγία, επιχειρηματολογία, κ.τ.ό.)». Ερευνήσαμε, επίσης, τον τρόπο αξιοποίησης των διάφορων κειμενικών ειδών που ακολουθείται στα νέα εγχειρίδια, για να διαπιστώσουμε αν εξυπηρετεί την εξοικείωση των μαθητών με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (υπερδομή) των κειμενικών αυτών ειδών. Τέλος, προχωρήσαμε σε συγκρίσεις μεταξύ των διαφόρων τάξεων, για να διαπιστώσουμε τον τρόπο με τον οποίο τα υπό εξέταση εγχειρίδια υλοποιούν τον «ενιαίο» χαρακτήρα του Προγράμματος Σπουδών όσον αφορά το ερευνώμενο στοιχείο, τα κειμενικά είδη.

1. Εισαγωγή

Με τη συγγραφή των νέων διδακτικών βιβλίων γλωσσικής διδασκαλίας στο Δημοτικό Σχολείο, τα οποία κυκλοφόρησαν για πρώτη φορά το τρέχον σχολικό έτος 2006-'07, θεωρητικά τουλάχιστον, «μεταφράστηκε» σε διδακτέα ύλη το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΑΠΣ) της Ελληνικής Γλώσσας (ΦΕΚ 303, 2003, σσ. 3745-3777). Τονίζουμε το *θεωρητικά*, τόσο για να

θυμίσουμε ότι τα διδακτικά εγχειρίδια στη χώρα μας πρέπει να γράφονται σύμφωνα με τις προδιαγραφές του εκάστοτε νομοθέτη (Ν. 1566/85, παρ.3 & Ν. 2525/97, άρθρ.7), όσο και - κυρίως- για να επισημάνουμε το γεγονός ότι είναι ερευνητέο εάν και κατά πόσο ήταν επιτυχημένη αυτή η «μετάφραση». Η αναγκαιότητα μιας τέτοιας έρευνας τεκμαίρεται εξάλλου αφενός από τα ευρήματα ερευνών που έγιναν στα παλιά εγχειρίδια γλωσσικής διδασκαλίας και απέδειξαν ότι μόνο αυτονόητη δεν είναι η συμμόρφωση των βιβλίων προς τα εκάστοτε αναλυτικά προγράμματα που υποτίθεται ότι υλοποιούν (πβ. Μήτσης, 1996, σσ. 169-184) και αφετέρου από τις αντιφατικές απόψεις που έχουν διατυπωθεί μέχρι σήμερα για την ποιότητα και τα χαρακτηριστικά των νέων βιβλίων (πβ. Διαβάζω, 466, σσ. 54-59· Τα Νέα, 16-09-2006· Η Καθημερινή της Κυριακής, 15-10-2006· Σύγχρονη Εκπαίδευση 147, σσ. 35-92· Τσολάκης, 2006).

Στην έρευνά μας εστιάζουμε στον κειμενοκεντρικό χαρακτήρα του νέου γλωσσικού υλικού για τις τάξεις Γ', Ε και ΣΤ' (της Δ' τάξης δεν κυκλοφόρησαν ακόμη), καθώς οι τάξεις αυτές έχουν σχεδόν ταυτόσημους στόχους γλωσσικής διδασκαλίας (βλ. ΑΠΣ). Διερευνούμε, δηλαδή, εάν και κατά πόσο «η γλωσσική διδασκαλία [όπως υλοποιείται μέσω των νέων εγχειριδίων] αντιμετωπίζει την ανάγκη του μαθητή να χειρίζεται διάφορα είδη λόγου είτε ως κείμενα προς επεξεργασία είτε ως κείμενα που καλείται ή επιθυμεί να συνθέσει ο ίδιος» (ΦΕΚ 303, 2003, σ. 3773).

Τόσο το ΔΕΠΠΣ - ΑΠΣ της ελληνικής γλώσσας όσο και τα Βιβλία Δασκάλου των εν λόγω τάξεων κάνουν συγκεκριμένες αναφορές στα «είδη λόγου», στα «είδη κειμένων» και στους «τύπους κειμένων» (πβ. ΦΕΚ 303, 2003, σσ. 3772-3775· Γ'_{ΒΔ}, σσ. 6, 27, 37, 40· Ε'_{ΒΔ}, σσ. 9, 26, 27· ΣΤ'_{ΒΔ}, σσ. 11, 30, 31)²⁵³.

2. Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Η έρευνα προσπαθεί να απαντήσει στο ερώτημα αν πράγματι τα βιβλία αυτά προάγουν επικοινωνιακά ικανούς μαθητές, «ώστε να συμμετέχουν ενεργά στη σχολική και την ευρύτερη κοινωνία τους» (ΦΕΚ 303, 2003, σ. 3745), που είναι και ο τελικός σκοπός της διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος στο δημοτικό σχολείο.

Επιμέρους στόχοι της:

να καταγράψει ποια και πόσα είδη λόγου και τύποι κειμένων περιλαμβάνονται στα νέα εγχειρίδια γλωσσικής διδασκαλίας, ώστε να διαπιστώσει αν καλύπτουν επαρκώς τις προδιαγραφές του ΔΕΠΠΣ,

να ερευνήσει τον τρόπο αξιοποίησης και διδασκαλίας τους καταγράφοντας τις δραστηριότητες για γλωσσική επεξεργασία που προτείνονται κάθε φορά, και

να εντοπίσει ομοιότητες και διαφορές ως προς τους δύο προαναφερόμενους στόχους μεταξύ των υπό μελέτη εγχειριδίων, θέλοντας να διαπιστώσει τον τρόπο με τον οποίο τα υπό εξέταση εγχειρίδια υλοποιούν τον «ενιαίο» χαρακτήρα του Προγράμματος Σπουδών όσον αφορά το ερευνώμενο στοιχείο.

3. Μεθοδολογία της έρευνας

Κατηγοριοποιήσαμε το σύνολο των κειμένων σε τρεις κατηγορίες ως εξής: (α) λογοτεχνικά, (β) αυθεντικά, και (γ) κείμενα της συγγραφικής ομάδας / κείμενα χωρίς συγγραφέα ή χωρίς να δηλώνεται η πηγή τους. Στα λογοτεχνικά εντάξαμε τα ποιήματα, περιγραφικά και αφηγηματικά κείμενα γνωστών και κλασικών συγγραφέων, δημοτικά τραγούδια, κάλαντα, μαντινάδες, μύθους, παραμύθια, κ.λπ. Στα αυθεντικά (πβ. ΦΕΚ 303, 2003, σ. 3773· Ε'_{ΒΔ} σ.46· ΣΤ'_{ΒΔ}, σ. 49) εντάξαμε κείμενα όπως διαφημίσεις, αφίσες, ανακοινώσεις, μαρτυρίες, έντυπα για συμπλήρωση, επιστολές, οδηγίες, συνταγές, ιστοσελίδες, άρθρα εφημερίδων και περιοδικών, μαγνητοφωνημένες συνομιλίες, κ.λπ. Στη συνέχεια ερευνήσαμε πώς αξιοποιούνται τα κείμενα, καλλιεργούν δηλαδή τη γραμματική του κειμένου ή τη γραμματική της λέξης / πρότασης αποκομμένη από κάποιο επικοινωνιακό πλαίσιο; Τέλος, προχωρήσαμε

²⁵³ Οι παραπομπές τύπου: Γ'_{BM1}, σημαίνουν την τάξη (π.χ. Γ'), τα κεφαλαία γράμματα του δείκτη το βιβλίο δασκάλου (ΒΔ), μαθητή (BM), ή το τετράδιο εργασιών (TE) και ο αριθμός (1) το αντίστοιχο τεύχος.

σε συγκρίσεις μεταξύ των τριών τάξεων για να δούμε πώς τα υπό μελέτη βιβλία υλοποιούν ένα «ενιαίο» πλαίσιο σπουδών.

4. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων

4.1 Είδη κειμένων και τρόποι αξιοποίησής τους στην Γ' τάξη

Στις 400 περίπου σελίδες του γλωσσικού υλικού της τάξης αυτής καταγράψαμε 174 κείμενα που προβλέπεται να διδαχτούν σε 146 ώρες (βλ. Γ'ΒΔ, σσ. 13-18). Τα κείμενα αυτά ανάλογα με την πηγή προέλευσης τα χωρίσαμε σε τρεις κύριες κατηγορίες: α) της συγγραφικής ομάδας / χωρίς ένδειξη συγγραφέα 84 (48%), λογοτεχνικά 56 (32%), αυθεντικά 34 (20%). Εντυπωσιάζει εδώ το υψηλό ποσοστό (ένα στα δύο) των απροσδιόριστου συγγραφέα κειμένων.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο Πίνακας 1, που δείχνει τον τρόπο διδακτικής αξιοποίησης των ανωτέρω κειμένων.

Πίνακας 1 Η αξιοποίηση των κειμένων της Γ' τάξης					
Κατηγορία κειμένου	n	Αξιοποίηση με στόχο τη γραμματική			
		του κειμένου	%	της λέξης / της πρότασης	%
Συγγραφικής ομάδας / χωρίς συγγραφέα	84	34	40	50	60
Λογοτεχνικά	56	50	89	6	11
Αυθεντικά	34	29	85	5	15
ΣΥΝΟΛΟ	174	113	65	61	35

Από τον πίνακα προκύπτουν αξιοπρόσεκτα στοιχεία: συνολικά το 65% των κειμένων χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία κειμενικών στόχων (π.χ. *Τόσο χιόνι δεν ξανάγινε!*, Γ'ΒΜ2, σ.15) με εντυπωσιακό εσωτερικό ποσοστό 89% για τα λογοτεχνικά και 85% για τα αυθεντικά κείμενα, ενώ το υπόλοιπο 35% για τη διδασκαλία του συστήματος της γλώσσας (π.χ. *Θαλασσινές διαδρομές*, Γ'ΒΜ1, σ.39: πτώσεις, σημασία λέξεων, χρόνοι ρημάτων, κλίση ουσιαστικών, κ.λπ.)

Παράλληλα, τα 174 αυτά κείμενα εμπλέκονται σε 667 συνολικά ασκήσεις-δραστηριότητες (βλ. Πίνακα 2).

Πίνακας 2 Ασκήσεις – δραστηριότητες ως προς το είδος δεξιότητας που εξασκούν ²⁵⁴		
Είδος δραστηριότητας	n	%
Γραμματική λέξης / πρότασης	275	41
Γραμματική κειμένου	205	31
Παραγωγή γραπτού λόγου	85	13
Παραγωγή προφορικού λόγου	13	2
Αυτοαξιολόγηση	25	4
Άλλες	64	9
ΣΥΝΟΛΟ	667	100

²⁵⁴ Η κατάταξη των ασκήσεων στον παραπάνω πίνακα έγινε με βάση το εικονίδιο με το οποίο σημαίνονταν, ενώ για 237 ασκήσεις που δεν είχαν σήμανση την κατάταξη έκανε η ερευνητική ομάδα.

Εδώ παρατηρείται αντιστροφή των ποσοστών: από τις 667 ασκήσεις-δραστηριότητες οι 205 (31%) αφορούν την κατανόηση και τη γραμματική του κειμένου [κατηγορία "Ξεκλειδώνω το κείμενο" - εικονίδιο του Σωκράτη, (βλ. Γ'ΒΔ, σ. 6)]. Οι ασκήσεις δομής απ' την άλλη [κατηγορίες "Παίζω με τις λέξεις" και "Γράφω σωστά" (Γ'ΒΔ, σ. 7), οι ασκήσεις λεξιλογίου και οι ασκήσεις της γραμματικής] φτάνουν τις 275 (41%) αποτελώντας το μεγαλύτερο ποσοστό ασκήσεων. Η υπεροχή των ασκήσεων που αφορούν το σύστημα επιβεβαιώνεται και από τα εικονίδια που τις μαρκάρουν: σε σύνολο επτά εικονιδίων τα τρία (Αρίστος, Εύρης και Σοφούλα) αφορούν την παραδοσιακή γραμματική και ένα μόνο (Σωκράτης) τη «γραμματική σε επίπεδο κειμένου» (Γ'ΒΜ1, σ. 8).

Εξάλλου από τις ασκήσεις που σημαίνονται με το σύμβολο "✓" και χαρακτηρίζονται ως εμπειρωτικές (Γ'ΒΔ, σ. 10), με βάση τις οποίες ο δάσκαλος μπορεί να δημιουργήσει το δικό του επαναληπτικό κριτήριο αξιολόγησης σχεδόν καμία (σε σύνολο 48) δεν αφορά τη γραμματική του κειμένου.

4.2 Είδη κειμένων και τρόποι αξιοποίησής τους στην Ε' τάξη

Σε ένα σώμα 420 περίπου σελίδων, όπου εκτείνεται το διδακτικό υλικό της Ε' τάξης, εντοπίστηκαν 190 κείμενα που προβλέπεται να διδαχτούν μεταξύ 106 και 154 ωρών (Ε'ΒΔ, σσ. 5-8). Τα κείμενα αυτά ανάλογα με την πηγή προέλευσης τα χωρίσαμε σε τρεις κατηγορίες: α) λογοτεχνικά 89 (47%), β) αυθεντικά 58 (30%), και γ) της συγγραφικής ομάδας / χωρίς ένδειξη συγγραφέα 43 (23%). Το εντυπωσιακό στοιχείο εν προκειμένω είναι ότι στην τάξη αυτή ένα στα δύο κείμενα (47%) είναι λογοτεχνικό, ενώ τα αυθεντικά αυξάνονται κατά 50% σε σχέση με την Γ' τάξη (από 20% σε 30%).

Ο τρόπος με τον οποίο αξιοποιούνται τα κειμενικά είδη για κάθε μια από τις τρεις κατηγορίες της έρευνας στην Ε' τάξη αποτυπώνεται στον Πίνακα 3, που ακολουθεί.

<i>Πίνακας 3</i>					
<i>Η αξιοποίηση των κειμένων στην Ε' τάξη</i>					
<i>Κατηγορία κειμένου</i>	<i>n</i>	<i>Αξιοποίηση με στόχο τη γραμματική</i>			
		<i>του κειμένου</i>	<i>%</i>	<i>της λέξης / της πρότασης</i>	<i>%</i>
<i>Λογοτεχνικά</i>	<i>89</i>	<i>66</i>	<i>74</i>	<i>23</i>	<i>26</i>
<i>Αυθεντικά</i>	<i>58</i>	<i>40</i>	<i>69</i>	<i>18</i>	<i>31</i>
<i>Συγγραφικής ομάδας / χωρίς συγγραφέα</i>	<i>43</i>	<i>8</i>	<i>19</i>	<i>35</i>	<i>81</i>
<i>ΣΥΝΟΛΟ</i>	<i>190</i>	<i>114</i>	<i>60</i>	<i>76</i>	<i>40</i>

Στην Ε' τάξη το 60% των κειμένων χρησιμοποιείται για την εξοικείωση των μαθητών με τα διάφορα κειμενικά είδη και τα χαρακτηριστικά τους, ενώ το υπόλοιπο 40% τίθεται στην εξυπηρέτηση της παραδοσιακής γραμματικής. Και εδώ τα λογοτεχνικά κείμενα αξιοποιούνται περισσότερο από όλα τα άλλα (σε ποσοστό 74%) για τη διδασκαλία των κειμενικών ειδών, ενώ ένα στα τρία από τα αυθεντικά κείμενα χρησιμοποιείται για τη διδασκαλία της γραμματικής του συστήματος. Σε συντριπτικό ποσοστό (81%) τα κείμενα της συγγραφικής ομάδας ή τα κείμενα χωρίς συγγραφέα αξιοποιούνται για τη διδασκαλία του συστήματος.

Τα 190 κείμενα της Ε' τάξης εμπλέκονται σε 357 ασκήσεις-δραστηριότητες (βλ. Πίνακα 4).

Πίνακας 4 Ασκήσεις – δραστηριότητες ως προς το είδος δεξιότητας που εξασκούν ²⁵⁵		
Είδος δραστηριότητας	n	%
Γραμματική λέξης / πρότασης	198	55
Γραμματική κειμένου	53	15
Παραγωγή γραπτού λόγου	53	15
Παραγωγή προφορικού λόγου	20	6
Διαθεματικές	28	8
Άλλες	5	1
ΣΥΝΟΛΟ	357	100

Και εδώ παρατηρείται αντιστροφή των ποσοστών: από τις 357 δραστηριότητες οι 198 (55%) αφορούν την εξάσκηση των μαθητών στην παραδοσιακή γραμματική της λέξης και της πρότασης. Οι περισσότερες μάλιστα σημαίνονται με το εικονίδιο της γραμματικής ή του λεξιλογίου και της ορθογραφίας (E'_{BD}, σ. 18) ή συνδυασμούς τους. Οι δραστηριότητες που αφορούν την κατανόηση του κειμένου περιορίζονται σε 53 (15%). Και στην Ε' τάξη τα εικονίδια της παραδοσιακής γραμματικής (γραμματικής, ορισμού γραμματικού φαινομένου, λεξιλογίου και ορθογραφίας) υπερτερούν έναντι εκείνων των κειμενικών ειδών και των χαρακτηριστικών τους (κατανόησης κειμένου) με πιο συχνά εμφανιζόμενο εικονίδιο αυτό της γραμματικής (110 φορές).

4.3 Είδη κειμένων και τρόποι αξιοποίησής τους στην ΣΤ' τάξη

Στο διδακτικό υλικό της ΣΤ' τάξης, που αποτελείται από 440 περίπου σελίδες, εντοπίσαμε

Πίνακας 5 Η αξιοποίηση των κειμένων της ΣΤ' τάξης					
Κατηγορία κειμένου	n	Αξιοποίηση με στόχο τη γραμματική			
		του κειμένου	%	της λέξης / της πρότασης	%
Αυθεντικά	79	53	67	26	33
Λογοτεχνικά	64	51	80	13	20
Συγγραφικής ομάδας / χωρίς συγγραφέα	58	9	16	49	84
ΣΥΝΟΛΟ	201	113	56	88	44

201 κείμενα, που προβλέπεται να διδαχτούν σε 106 ως 154 ώρες (ΣΤ'_{BD}, σσ. 5-9). Εδώ τα αυθεντικά κείμενα συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό (39%) με τα λογοτεχνικά να ακολουθούν με 32% και τα κείμενα της συγγραφικής ομάδας / χωρίς συγγραφέα να συγκεντρώνουν ποσοστό 29%.

Στον Πίνακα 5, που ακολουθεί, εμφανίζεται ο τρόπος διδακτικής αξιοποίησης των 200 αυτών κειμένων.

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι λίγο πάνω από τα μισά κείμενα (56%) στην τάξη αυτή χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία της γραμματικής του κειμένου, ενώ τα υπόλοιπα 44% για τη διδασκαλία του συστήματος της γλώσσας. Εντυπωσιακό είναι και εδώ το εσωτερικό ποσοστό του 80% των λογοτεχνικών κειμένου που αξιοποιούνται για κειμενοκεντρική διδασκαλία με τα αυθεντικά να ακολουθούν με ποσοστό 67%. Σε αντιδιαστολή, τα κείμενα της συγγραφικής ομάδας / χωρίς συγγραφέα εξυπηρετούν κυρίως τη παραδοσιακή γραμματική σε ποσοστό 84%.

²⁵⁵ Η κατάταξη των ασκήσεων στον παραπάνω πίνακα έγινε με βάση το εικονίδιο με το οποίο σημαίνονταν, ενώ για 53 ασκήσεις που δεν είχαν σήμανση την κατάταξη έκανε η ερευνητική ομάδα.

Τα 201 κείμενα της ΣΤ' τάξης εμπλέκονται σε 410 ασκήσεις-δραστηριότητες (βλ. Πίνακα 6).

Είδος δραστηριότητας	n	%
Γραμματική λέξης / πρότασης	184	45
Γραμματική κειμένου	101	25
Παραγωγή γραπτού λόγου	68	17
Παραγωγή προφορικού λόγου	26	6
Διαθεματικές	29	7
Άλλες	2	0
ΣΥΝΟΛΟ	410	100

Όπως δείχνει ο Πίνακας 6, το 45% των ασκήσεων της ΣΤ' τάξης ασχολούνται με τη γραμματική της λέξης / της πρότασης [σημαίνονται με τα εικονίδια της γραμματικής και του λεξιλογίου / ορθογραφίας ή με συνδυασμούς αυτών των δύο, (ΣΤ'ΒΔ, σσ. 20-21)], με τις δραστηριότητες που αφορούν τη γραμματική του κειμένου να περιορίζονται σε μία στις τέσσερις, 25% του συνόλου των δραστηριοτήτων. Και εδώ τα εικονίδια της παραδοσιακής γραμματικής (είναι ακριβώς τα ίδια με της Ε' τάξης) υπερτερούν έναντι εκείνων των κειμενικών ειδών και των χαρακτηριστικών τους με πιο συχνά εμφανιζόμενο εικονίδιο και πάλι αυτό της γραμματικής (120 φορές).

4.4 Συνολικά και συγκριτικά αποτελέσματα για τις τρεις τάξεις που μελετήσαμε

Ο συγκεντρωτικός Πίνακας 7 και των τριών υπό μελέτη τάξεων αναδεικνύει πρώτα τα λογοτεχνικά κείμενα με 37%, με ελαφρά υπεροχή έναντι των κειμένων των συγγραφικών ομάδων ή χωρίς συγγραφέα (33%) και των αυθεντικών (30%). Κάθε κατηγορία κινείται -με ελαφρές αποκλίσεις- γύρω από τον άξονα του 1/3 στο σύνολο των κειμένων. Από τάξη σε τάξη η πρωτιά διαφοροποιείται: στην Γ' τάξη πρώτα είναι τα κείμενα της συγγραφικής ομάδας / χωρίς συγγραφέα (48%), στην Ε' τα λογοτεχνικά με 47% και στην ΣΤ' τα αυθεντικά με 39% (βλ. Πίνακα 7), γεγονός που προκαλεί εσωτερικές διαφοροποιήσεις στα ποσοστά κάθε κατηγορίας από τάξη σε τάξη.

Τάξεις	N	Λογοτεχνικά	%	Συγγραφικής ομάδας / χωρίς συγγραφέα	%	Αυθεντικά	%
Γ'	174	56	32	84	48	34	20
Ε'	190	89	47	43	23	58	30
ΣΤ'	201	64	32	58	29	79	39
ΣΥΝ.	565	209	37	185	33	171	30

Ο Πίνακας 8 δίνει τα συγκεντρωτικά στοιχεία όλων τα τάξεων όσο αφορά την αξιοποίηση των κειμένων:

²⁵⁶ Η κατάταξη των ασκήσεων στον παραπάνω πίνακα έγινε με βάση το εικονίδιο με το οποίο σημαίνονταν, ενώ για 56 ασκήσεις που δεν είχαν σήμανση την κατάταξη έκανε η ερευνητική ομάδα.

Πίνακας 8 Η αξιοποίηση των κειμένων στις Γ', Ε' & ΣΤ' τάξεις					
Κατηγορία κειμένου	n	Αξιοποίηση με στόχο τη γραμματική			
		του κειμένου	%	της λέξης / της πρότασης	%
Λογοτεχνικά	209	167	80	42	20
Συγγραφικής ομάδας / χωρίς συγγραφέα	185	51	28	134	72
Αυθεντικά	171	122	71	49	29
ΣΥΝΟΛΟ	565	340	60	225	40

Από την παρατήρηση του Πίνακα 8 προκύπτουν δύο κυρίως στοιχεία: α) η πλειονότητα των κειμένων (60%) αξιοποιείται προς την κατεύθυνση της γραμματικής του κειμένου, με το υπόλοιπο 40% να αξιοποιείται στη διδασκαλία της παραδοσιακής γραμματικής, και β) τα λογοτεχνικά κείμενα χρησιμοποιούνται κυρίως (σε ποσοστό 80%) για τη διδασκαλία της κατανόησης και της μελέτης της δομής των κειμένων.

Τα 565 αυτά κείμενα εμπλέκονται σε 1434 ασκήσεις (βλ. Πίνακα 9), όπου επιβεβαιώνεται και συνολικά η ανατροπή των ποσοστών στις ασκήσεις-δραστηριότητες, καθώς εδώ το 45% (657) αφορούν τη διδασκαλία της παραδοσιακής γραμματικής, ενώ οι "κειμενοκεντρικές" ασκήσεις περιορίζονται στο 25% (359), είναι σχεδόν οι μισές. Εσωτερικά παρατηρούνται αποκλίσεις από τάξη σε τάξη όσον αφορά το βαθμό εμπλοκής των δραστηριοτήτων στη γραμματική του κειμένου και τη γραμματική της λέξης / πρότασης, (πβ. γραμματικές ασκήσεις: 41% στην Γ' τάξη, 55% στην Ε', 45% στην ΣΤ').

Πίνακας 9 Ασκήσεις – δραστηριότητες ως προς το είδος δεξιότητας που εξασκούν					
Είδος δραστηριότητας	ΤΑΞΕΙΣ (%)			ΣΥΝΟΛΟ	
	Γ'	Ε'	ΣΤ'	%	n
Γραμματική λέξης / πρότασης	41	55	45	46	657
Γραμματική κειμένου	31	15	25	25	359
Παραγωγή γραπτού λόγου	13	15	17	14	206
Παραγωγή προφορικού λόγου	2	6	6	4	59
Διαθεματικές		8	7	4	57
Άλλες	9	1	0	5	71
Αυτοαξιολόγησης (μόνο στη Γ')	4			2	25
ΣΥΝΟΛΟ					1434

5. Συζήτηση

Η έρευνα έδειξε ότι στα καινούργια βιβλία υπάρχει μια ευρεία παρουσία κειμενικών ειδών ανάλογη με αυτήν που προβλέπει το ΔΕΠΠΣ. Σημαντική είναι και η παρουσία αυθεντικών κειμένων (30% του συνόλου), που αποτελεί και το πιο καινοτόμο στοιχείο των νέων εγχειριδίων αναφορικά με τη διδασκαλία των κειμενικών ειδών. Από την άλλη πρέπει να σημειωθεί το γεγονός ότι τα λογοτεχνικά κείμενα, παρότι φαίνεται να είναι μειωμένα σε σχέση με παλιότερα εγχειρίδια (πβ. Μήτσης, 1996), εντούτοις κατέχουν και πάλι την πρώτη θέση στην κατηγοριοποίηση που επιχειρήσαμε. Εδώ καθένας μπορεί να κάνει τη δική του κριτική: οι υπεραμυνόμενοι του επικοινωνιακού χαρακτήρα των βιβλίων θα ήθελαν τα αυθεντικά να είναι περισσότερα. Οι πιο "παραδοσιακοί" θα ήθελαν πιο έντονη την παρουσία των λογοτεχνικών κειμένων για τους δικούς τους λόγους. Και στην περίπτωση αυτή το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο άφησε τους συγγραφείς να πάρουν την κρίσιμη απόφαση, με κίνδυνο να μπουκ στο στόχαστρο και των δύο παραπάνω ομάδων.

Πιο αυστηρή κριτική θα μπορούσε να ασκηθεί στο ποσοστό των "φτιαχτών" κειμένων, προκειμένου να διδαχθούν γραμματικά φαινόμενα. Πώς να ερμηνεύσει κανείς ένα τέτοιο μεγάλο (33%) ποσοστό; Παραδοχή αδυναμίας να διδαχθεί η δομή του συστήματος με τη χρήση αυθεντικών κειμένων και να αναδειχθεί έτσι ο λειτουργικός ρόλος των γραμματικών φαινομένων; Πάντως με αυτή τους την πρακτική οι συγγραφείς δε δίνουν το καλό παράδειγμα στους εκπαιδευτικούς να ρισκάρουν την επιλογή αυθεντικών κειμένων σε ποσοστό 25%, μια δυνατότητα που τους παρέχει το πρόγραμμα σπουδών.

Ένα άλλο ερώτημα προκύπτει από το εξής γεγονός που ανέδειξε η έρευνα: το 40% των κειμενικών ειδών αξιοποιούνται προς όφελος της γραμματικής της λέξης και της πρότασης μακριά από οποιοδήποτε επικοινωνιακό πλαίσιο. Ο προβληματισμός έγκειται στο κατά πόσο το ποσοστό αυτό είναι σύμμετρο με την πρόβλεψη του προγράμματος σπουδών ότι η γραμματική της λέξης και της πρότασης πρέπει να «υπηρετεί τη γραμματική της επικοινωνίας» και να μην «υπερβαίνει κάποια “λογικά” όρια» (ΦΕΚ 303, 2003, σ. 3774). Αναδεικνύεται, λοιπόν, έτσι το κειμενικό είδος σε επίκεντρο της γλωσσικής διδασκαλίας; Και πώς μπορεί να εξηγηθεί το γεγονός ότι ένα στα δύο κείμενα που χρησιμοποιείται με κειμενοκεντρική στόχευση είναι λογοτεχνικό, ενώ μόνο ένα στα τρία αυθεντικό (βλ. Πίνακα 8);

Όσον αφορά, τώρα, την υλοποίηση του "ενιαίου" χαρακτήρα του προγράμματος σπουδών, παρατηρούνται σημαντικές αποκλίσεις από τάξη σε τάξη, γεγονός που παρατηρήθηκε και σε ανάλογη έρευνα που αφορούσε την υλοποίηση της διαθεματικότητας (βλ. Ντίνας & Ξανθόπουλος, 2006). Επισημαίνουμε, για παράδειγμα, ότι σε κάθε τάξη παρατηρείται υπερίσχυση άλλου κειμενικού είδους έναντι των υπολοίπων: στην Γ' τα κείμενα των συγγραφικών ομάδων / χωρίς ένδειξη συγγραφέα (48%), στην Ε' τα λογοτεχνικά (47%) και στην ΣΤ' τα αυθεντικά (39%). Το ερώτημα που προκύπτει είναι: η διαφορά αυτή, που μπορεί να θεωρηθεί και λογική αφού πρόκειται για διαφορετικές τάξεις, είναι τυχαία ή υπακούει σε κάποια εσωτερική πρόβλεψη του προγράμματος. Δεν υπάρχουν στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο παρακολούθησε τη συγγραφή των βιβλίων με μια "λογική σταυρολέξου", οριζοντίως και καθέτως, γεγονός το οποίο φάνηκε επίσης έντονο στην έρευνα περί διαθεματικότητας (βλ. Ντίνας & Ξανθόπουλος, 2006), όπου διαπιστώθηκε ότι οι συγγραφείς των βιβλίων της γλώσσας δεν ήξεραν τι έκαναν οι συνάδελφοί τους των άλλων μαθημάτων, ώστε να διασυνδέσουν οριζοντίως την ύλη των εγχειριδίων.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι στα καινούργια βιβλία γίνεται μια προσπάθεια -έστω όχι και τόσο τολμηρή- εισαγωγής κειμενοκεντρικών επιλογών, και ποσοτική και ποιοτική. Οι γνωστές αδυναμίες εκ μέρους των υπευθύνων για το συντονισμό όλων των εμπλεκόμενων στο τεράστιο αυτό εγχείρημα μετρίασαν σε μεγάλο βαθμό την αποτελεσματικότητά του.

6. Πηγές

- Ιντζίδης, Ε., Παπαδόπουλος, Α., Σιούτης, Α. & Τικτοπούλου, Α. (2006). *Τα απίθανα μολύβια* [Βιβλίο του Μαθητή], (τεύχ. 1^ο, 2^ο & 3^ο), *Τετράδιο Εργασιών* (τεύχ. 1^ο & 2^ο), *Βιβλίο Δασκάλου*. Γλώσσα Γ' Δημοτικού. Αθήνα: ΟΕΔΒ. [Κριτές-αξιολογητές: Τριλιανός, Α., Καπετανίδου, Μ. & Αργύρης, Μ. – Ανάδοχος συγγραφής εκδ. *Μεταίχιμο*].
- Ιορδανίδου, Α., Αναστασοπούλου, Α., Γαλανόπουλος, Ι., Δρυς, Ι., Κόττα, Α. & Χαλικιάς Π. (2006). *Της γλώσσας ρόδι και ροδάκι* [Βιβλίο του Μαθητή], (τεύχ. 1^ο, 2^ο & 3^ο), *Τετράδιο Εργασιών* (τεύχ. 1^ο & 2^ο), *Βιβλίο Δασκάλου*. Γλώσσα Ε' Δημοτικού. Αθήνα: ΟΕΔΒ. [Κριτές-αξιολογητές: Τριλιανός, Α., Γιαννίκας, Α. & Ντελής-Σμυρτίλιος, Ι. – Ανάδοχος συγγραφής εκδ. *Πατάκη*].
- Ιορδανίδου, Α., Κανελλοπούλου, Ν., Κοσμά, Ε., Κουταβά, Β., Οικονόμου, Π. & Παπαϊωάννου, Κ. (2006). *Λέξεις... Φράσεις... Κείμενα* [Βιβλίο του Μαθητή], (τεύχ. 1^ο, 2^ο & 3^ο), *Τετράδιο Εργασιών* (τεύχ. 1^ο & 2^ο), *Βιβλίο Δασκάλου*. Γλώσσα ΣΤ' Δημοτικού. Αθήνα: ΟΕΔΒ. [Κριτές-αξιολογητές: Τοκατλίδου, Β., Μούσιου-Μυλωνά, Ο. & Μπάρτζης, Ι. – Ανάδοχος συγγραφής εκδ. *Πατάκη*].

Βιβλιογραφία

- Διαβάζω*. (2006). Σχολικά βιβλία: Το Διαθεματικό Πλαίσιο Σπουδών και τα νέα βιβλία στην υποχρεωτική εκπαίδευση. 466, 54-59.
- Η Καθημερινή*. (2006, 15 Οκτωβρίου). Αφιέρωμα: Τα νέα βιβλία αλλάζουν το σχολείο. Ανακτήθηκε στις 15 Δεκεμβρίου 2006 από http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_1_15/10/2006_201604
- Μήτσης, Ν.* (1996). Διδακτική του γλωσσικού μαθήματος. Από τη Γλωσσική Θεωρία στη Διδακτική Πράξη. Αθήνα: Gutenberg.
- N. 2525/97 (ΦΕΚ 188/τ.Α΄ 23-9-1997). *Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις*.
- N. 1566/85 (ΦΕΚ 167/τ.Α΄, 1985). *Δομή και λειτουργία της λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις*.
- Ντίνας, Δ.Κ. & Ξανθόπουλος, Α.* (2006). *Η υλοποίηση της διαθεματικότητας στα νέα βιβλία γλωσσικής διδασκαλίας του Δημοτικού Σχολείου*. Σύγχρονη Εκπαίδευση, 147, 57-69.
- Σύγχρονη Εκπαίδευση*. (2006). Αφιέρωμα. Σχολικά βιβλία: Κριτική θεώρηση. 147, 35-98.
- Τα Νέα*. (2006, 16 Σεπτεμβρίου). Έρευνα. Σχολικά βιβλία: Το μεγάλο στοίχημα. Στο ένθετο Βιβλιοδρόμιο. Ανακτήθηκε στις 15 Δεκεμβρίου 2006 από http://ta-nea.dolnet.gr/print_article.php?e=A&f=18641&m=P14&aa=1 και http://ta-nea.dolnet.gr/print_article.php?e=A&f=18641&m=P18&aa=1
- Τσολάκης, Χ.* (2006, 11 Δεκεμβρίου). Οι οχτώ «πληγές» των νέων σχολικών βιβλίων (συνέντευξη). *Ο Αγγελιοφόρος*. Ανακτήθηκε στις 15 Δεκεμβρίου 2006 από <http://www.alfavita.gr>
- ΦΕΚ 303/τ.Β΄ (13-03-2003)*. Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών.

Οι ασκήσεις στα νέα βιβλία Γλώσσας Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού

Ντίνας Κων. Δ., *Αναπλ. Καθηγητής*, Π.Τ.Ν., Παν. Δυτ. Μακεδονίας
 Βακάλη Άννα, *Φιλολόγος-Υποψ. Διδάκτ.* Π.Τ.Ν., Παν. Δυτ. Μακεδονίας

Περίληψη

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών της Ελληνικής Γλώσσας για το Δημοτικό Σχολείο, ο μαθητής επιδιώκεται να μάθει να χειρίζεται όσο το δυνατόν καλύτερα την ελληνική γλώσσα. Ειδικότερα, για την Ε' και Στ' τάξη Δημοτικού σκοπός της γλωσσικής διδασκαλίας είναι τόσο η βελτίωση της ποιότητας της προφορικής έκφρασης του μαθητή, όσο και η ανάπτυξη της ικανότητάς του να επικοινωνεί με ακρίβεια και αποτελεσματικότητα και να οργανώνει τη σκέψη του με όργανο το γραπτό λόγο. Ένα από τα εργαλεία για την επίτευξη αυτών των στόχων είναι οι διάφορες ασκήσεις, τις οποίες καλείται να επιλύσει ο μαθητής. Στόχος της έρευνάς μας είναι να εξετάσουμε το είδος των ασκήσεων στα βιβλία της Γλώσσας της Ε' και Στ' Δημοτικού και να παρακολουθήσουμε με τον τρόπο αυτό την εφαρμογή των στόχων που θέτει για το μάθημα της Γλώσσας τόσο το Αναλυτικό Πρόγραμμα του 1999, όσο και το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών του 2001/2003. Πιο συγκεκριμένα, καταγράφουμε τις ασκήσεις και τις ταξινομούμε: Σύμφωνα με τον τύπο τους, σε ανοιχτές και κλειστές. Σύμφωνα με τη μορφή τους, σε προφορικές και γραπτές. Σύμφωνα με το είδος τους, σε ασκήσεις δομής και ασκήσεις λόγου. Σύμφωνα με την κατηγορία τους, σε συμπλήρωσης, σύζευξης, διάταξης, αντικατάστασης, μετασχηματισμού, παραγωγής-σύνθεσης, εύρεσης-υπογράμμισης, ανάπτυξης, επικοινωνιακής δεξιοτήτας, πολλαπλής επιλογής. Σύμφωνα με το γλωσσικό επίπεδο, σε μορφολογίας, σύνταξης προτάσεων, σύνταξης κειμένου, λεξιλογίου-σημασιολογίας. Μας απασχολεί η συχνότητα με την οποία συναντάμε το κάθε είδος ασκήσεων και τις παρουσιάζουμε δίνοντας έμφαση στις ασκήσεις παραγωγής λόγου, τόσο γραπτού όσο και προφορικού.

1. Εισαγωγή

Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια γλωσσικής διδασκαλίας, που από φέτος είναι στη διάθεση της εκπαιδευτικής κοινότητας, υλοποιούν το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών. Θέμα της εισήγησης αυτής είναι οι ασκήσεις-δραστηριότητες που